

УДК 821.161.2.09

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/93-1-46>

Марія ІВАЩЕНКО,

orcid.org/0009-0002-9722-0706

аспірантка кафедри історії української літератури
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(Харків, Україна) *mariia.ivashchenko@karazin.ua*

РЕЦЕПЦІЯ МАЛОЇ ПРОЗИ Б. ГРІНЧЕНКА В СУЧАСНОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ: ДО ПИТАННЯ ПРО ПСИХОЛОГІЗМ ТВОРІВ

У статті здійснено системний огляд науково-теоретичної літератури, присвяченої вивченню оповідань Бориса Грінченка в сучасному літературознавстві. Наголошено, що, попри вагомий внесок письменника в розвиток української соціально-психологічної прози кінця XIX – початку XX століття, його художня спадщина й надалі залишається недостатньо дослідженою, зокрема щодо питання психологізму в ній. Зазначено, що увага науковців лише частково зосереджена на проблемі зображення внутрішнього світу персонажів, засобах художньої психологізації, мовних прийомах у творах Б. Грінченка тощо. Це актуалізує потребу комплексного переосмислення малої прози митця та визначення перспектив подальших літературознавчих студій.

На основі аналізу наукових праць розглянуто підходи вчених (О. Гальчук, С. Євтушенко, Ж. Колоїз, Н. Коломієць, Л. Мельниченко, С. Хронюк, А. Хоптяр, І. Яковлевої та ін.), які розкривають питання внутрішнього світу героїв, портретної характеристики, художньої деталі, ролі мовлення в зображенні Грінченкових персонажів та ін. Уточнено, що у фокусі наукового інтересу здебільшого перебувають найвідоміші оповідання митця («Каторжна», «Дзвоник», «Украла», «Олеся», «Без хліба», «Батько та дочка»). Натомість менш знані частково ігноруються («Зустріч», «Утікачка», «Палії», «Чудова дівчина», «З заздрощів» та ін.), що зумовлює нерівномірність рецепції й потребує нових наукових пошуків.

Виявлено потребу комплексного аналізу прийомів психологізації в художніх творах Б. Грінченка (портрета, художньої деталі, інтер'єру, пейзажу, мовленнєвої характеристики, сновидін, ретроспекції тощо) як цілісної системи зображення внутрішнього світу персонажа. Детальне вивчення засобів психологізму є необхідною умовою для повноцінного розуміння психопоетики оповідань письменника й розвитку відповідних літературознавчих досліджень.

У статті з'ясовано, що мала проза митця посідає важливе місце в українському літературному процесі, а психологічний аспект його творчості становить перспективний напрям для подальших студій.

Ключові слова: Б. Грінченко, мала проза, оповідання, психологізм, засоби психологізації, персонаж, внутрішній світ героя.

Mariia IVASHCHENKO,

orcid.org/0009-0002-9722-0706

PhD student at the Department of History of Ukrainian Literature
V. N. Karazin Kharkiv National University
(Kharkiv, Ukraine) *mariia.ivashchenko@karazin.ua*

RECEPTION OF BORYS HRINCHENKO'S SHORT PROSE IN CONTEMPORARY LITERARY STUDIES: ON THE ISSUE OF PSYCHOLOGISM IN HIS WORKS

The article provides a systematic overview of scholarly and theoretical studies devoted to the examination of Borys Hrinchenko's short prose in contemporary literary criticism. It is emphasized that, despite the writer's significant contribution to the development of Ukrainian social-psychological prose of the late nineteenth and early twentieth centuries, his artistic legacy remains insufficiently explored, particularly with regard to the issue of psychologism in his works. The study highlights that researchers only partially focus on the depiction of characters' inner worlds, the means of artistic psychologization, and linguistic devices employed in Hrinchenko's prose. This situation underscores the need for a comprehensive reassessment of the writer's short prose and for identifying promising directions for further literary research.

Based on an analysis of scholarly works, the article examines the approaches of researchers (O. Halchuk, S. Yevtushenko, Zh. Koloiz, N. Kolomiets, L. Melnychenko, S. Khroniuk, A. Khoptiar, I. Yakovleva, among others) who investigate the portrayal of characters' inner lives, portrait characteristics, artistic detail, and the role of speech in character depiction. It is clarified that scholarly attention is predominantly directed toward the author's most well-known short stories ("Katorzhna," "Dzvonyk," "Ukrala," "Olesia," "Bez khliba," "Batko ta dochka"), whereas lesser-known texts ("Zustrich," "Utikachka," "Palii," "Chudova divchyna," "Z zazdroshchiv," etc.) are partially overlooked. This imbalance leads to uneven reception and calls for academic reconsideration.

The study identifies the need for a comprehensive analysis of Hrinchenko's psychologizing techniques (portrait detail, descriptive elements, interior and landscape imagery, speech characteristics, dream representations, retrospection, etc.) as an integrated system for depicting the character's inner world. A detailed examination of these devices is essential for a full understanding of the psychopoetics of the writer's short prose and for advancing corresponding literary studies.

The article concludes that Hrinchenko's short prose occupies an important place in the Ukrainian literary process, while the psychological dimension of his work represents a promising field for further scholarly inquiry.

Key words: Borys Hrinchenko, short prose, short story, psychologism, means of psychologization, character, inner world.

Постановка проблеми. Попри вагомий внесок Бориса Грінченка в скарбницю української літератури, зокрема як автора соціально-психологічної прози, художня спадщина митця й надалі залишається недостатньо вивченою. У сучасних літературознавчих студіях увагу зосереджено переважно на ідейно-суспільних вимірах його творчості, включно з педагогічною, просвітницькою та етнографічною діяльністю.

Аналіз досліджень. У більшості наукових студій акцент зроблено на вивченні біографічного аспекту та суспільно-національної тематики художніх творів Б. Грінченка. Натомість проблема зображення емоційного й духовного світу персонажів крізь призму засобів художньої психологізації залишається малодослідженою. Зокрема це стосується прозового доробку письменника, що, окрім повістей, охоплює понад п'ятдесят оповідань. І хоча, як стверджує Н. Панова, «у літературу кінця XIX – початку XX ст. Б. Грінченко увійшов як майстер малої і середньої прози» (Панова, 2014: 1), на думку С. Євтушенка, «у галузі грінченкознавчої текстології відчувається гостра потреба у наукових і академічних виданнях. Найменш дослідженою залишилася літературна спадщина» (Євтушенко, 2012: 32).

Мета статті – окреслити сучасний рецептивний процес малої прози Б. Грінченка, акцентуючи на художньо-психологічному аспекті.

Виклад основного матеріалу. Серед наукових статей, присвячених осмисленню художньої праці Б. Грінченка, простежується тематичне розмаїття, хоча здебільшого фокус зосереджено на вивченні не психологічного виміру чи побудови характерів у творах, а соціальної проблематики, просвітницьких і педагогічних ідей, реалізованих у текстах. Аналізуючи малу прозу, дослідники зазначають, що Б. Грінченко в ній порушував проблеми освіти й становища сільських учителів (Бикова, 2007: 59–66), (Бодик, 2019: 1–4), (Євтушенко, 2012: 59), (Охріменко, 2014: 32–34), (Столяр, 2019: 163–165); шахтарського й робітничого життя (Вашків, 2009: 78–87), (Євтушенко, 2013: 306–311); духовної деградації інтелігенції й зречення нею національних інтересів (Євтушенко, 2014: 89–96), (Нечаюк, 2016: 21–24), (Шинальська, 2012: 377–378); місь-

кого середовища (Сиротенко, 2013: 68–76); батьків і дітей (Вовк, 2022: 179–182), (Люлька, Тарасова, 2016: 62–69). Отже, тематичне охоплення в малій прозі є досить широким.

Утім, деякі дослідники здійснили спробу проаналізувати психологічний аспект, притаманний поезії, прозі й драматургії Б. Грінченка. Серед них І. Андрікевич, Л. Гаєвська, О. Гальчук, Л. Голомб, О. Єременко, Ж. Колоїз, Н. Коломієць, М. Лаврусенко, Л. Мельниченко, А. Погрібний, О. Пойда, В. Фащенко, С. Хронюк, П. Хропко, І. Яковлева, Н. Яременко та ін. Розвідки науковців дозволяють дійти висновку, що психологізм є невід'ємною рисою малої прози митця.

У дисертації «Творчість Бориса Грінченка в контексті європейської літератури кінця XIX – початку XX століть» (2012) С. Євтушенко слушно зауважує, що митець «виявив тяжіння до психологізації персонажів у ранній період творчості, а протягом 1890-х – 1900-х років тенденція до психологізації стає визначальною і набуває статусу неодмінного художнього елемента» (Євтушенко, 2012: 195). Серед засобів образотворення дослідниця виділяє «психологічно насажені деталі-символи», «психологічно акцентований портрет», «лаконічно-настроеві описи природи», «мовленнєві засоби («незаплутана простота мови» та «майже безобразна лексика»), «діалог – монолог», «“словник” персонажів як засіб розкриття їхньої внутрішньої суті» (Євтушенко, 2012: 105).

Н. Левчик у статті «Творчий шлях Бориса Грінченка» окреслює ключові етапи становлення митця. Літературознавиця акцентує на основних напрямках його діяльності як письменника, перекладача, фольклориста, педагога, етнографа в цілому, а також побічно зазначає, що у творчості автора «спостерігаємо тонкий психологічний аналіз» (Левчик, 2018: 10).

Грінченкознавець А. Погрібний небезпідставно стверджує, що митець «орієнтувався на життєву правду, розвивав соціально-психологічний аспект у художньому творі» (Кобижча, 2017: 27), а «з часом тенденція до психологізації стає у творчості прозаїка визначальною» (Погрібний, 2009: 225).

На переконливу думку О. Єременко, «поступова еволюція письменника позначена тенден-

цією до психологізації творів, що активізується в другій половині 1890-х років» (Єременко, 2015: 7), адже «на межі XIX–XX ст. в європейських літературах спостерігався загальний інтерес до психологізму – однієї з характерних особливостей і української прози» (Єременко, 2015: 7).

Т. Вірченко, Р. Козлов у монографії «Непокірний. Грані долі Бориса Грінченка» (2023) зазначають, що мала проза письменника наділена увагою до «художньої деталі, майстерно виписаними характерами і перипетіями їх становлення, виразним психологізмом, розумінням вікової диференціації» (Вірченко, Козлов, 2023: 136).

З ілюстрованої енциклопедії «Борис Грінченко: 99 фактів життя і творчості» (2024) дізнаємося, що, попри перешкоди, створені цензурним комітетом, заборони на видання численних оповідань, деякі твори вдалося опублікувати, «адже вирізнялися розмаїттям тем і були наповнені психологізмом, а персонажі та події – якісно прописані» (Матвієнко, 2024: 48).

Як стверджує Ж. Колоїз, «Бориса Грінченка можна вважати майстром літературного портрета» (Колоїз, 2014: 5). А. Михайленко слушно зауважує, що однією з рис оповідної манери письменника є те, що «образи героїв майстерно розкриті й динамічні, автор глибоко проникає в їхню психіку» (Михайленко, 2019: 4). Серед особливостей літературного стилю митця дослідниця виділяє такі: «оповідання дуже близькі до новел; новелістичний, напружений вступ; лаконічні пейзажні малюнки; глибокий психологізм; описи зовнішності суголосні з внутрішнім станом персонажів; майже повна відсутність монологів» (Михайленко, 2019: 7). Іншу думку має Н. Коломієць, стверджуючи, що «оповідання Б. Грінченка написані переважно у формі монологів, що є засобом саморозкриття героя» (Коломієць, 2000: 3). На думку Н. Панової, за жанром деякі твори письменника належать до імпресіоністичної психологічної новели, «де на першому місці стоїть внутрішній світ героя, його індивідуальність і психологічні особливості» (Панова, 2014: 1). Л. Мельниченко переконує, що «порівняно з творами інших письменників цієї доби, його соціально-психологічне оповідання у плані художнього психологізму стоїть вище» (Мельниченко, 2013: 6). А за спостереженням Л. Гаєвської, головною темою прози Б. Грінченка є «психологія морального вчинку» (Гаєвська, 2018).

Інші дослідники поділяють позицію, висловлену в згаданих вище працях, вважаючи, що мала проза автора вирізняється глибоким зображенням внутрішнього світу людини: «Вже в ранній період

творчості Б. Грінченка виявляв “тяжіння до поглибленої психологізації персонажів”» (Свтушенко, 2012: 87); «Будучи майстром жанру художнього оповідання, він проявив себе і як знавець психології дитячої душі» (Андрікевич, Пойда, 2006: 1); «Варто зауважити поєднання простоти та зрозумілості викладу із психологізмом, притаманним кожному прозовому твору письменника» (Яковлева, 2017: 2) тощо.

Таким чином, більшість авторів зазначених вище праць лише засвідчує наявність психологізму в прозі Б. Грінченка, при цьому вивчення методів і засобів художньої психологізації є фрагментарним.

Одним із ґрунтовних досліджень, присвячених вивченню психологізму у творчості Б. Грінченка, є дисертація Н. Коломієць «Соціально-психологічні аспекти особистості та художні форми їх вираження у творчості Б. Д. Грінченка (на матеріалі поезії та малої прози)» (2000). Центральним об'єктом в науковій праці стала особистість у художньому тексті Б. Грінченка. Літературознавиця наголошує, що внутрішній світ головних героїв трансформується через «моменти найбільшого психологічного напруження» (Хоптяр, 2012: 120), ситуації, «які потребують максимального загострення розумових та емоційних реакцій людини, коли переживання найінтенсивніші, а внутрішні переживання майже нестерпні» (Хоптяр, 2012: 120). Н. Коломієць розглядає соціально-психологічні аспекти особистості як комплекс уявлень письменника про психічні й емоційні стани людини, що включають «опис різних психічних станів; характеристики людських типів; підбір системи художніх виразально-зображальних засобів» (Ірха, Коломієць, 2022: 1). Отже, психологізм у дослідженні постає стильовою домінантою у творчості Б. Грінченка, що зумовлює спосіб художнього зображення емоційної та духовної сфер персонажа.

Психоаналітичний підхід до наукового осмислення прози Б. Грінченка пропонують М. Лаврусенко, І. Яковлева та ін. Наприклад, І. Яковлева опрацювала тему гендерної психології як у повістях, так і в деяких оповіданнях митця («Сестриця Галя», «Нелюб»). Крізь призму гендерознавчих студій, психоаналітичної та архетипної критики за К. Г. Юнгом авторка ілюструє символічне дорослішання дітей і становлення фемінної ідентичності в родині, що «дає підставу говорити про можливість психоаналітичного тлумачення стану персонажів» (Яковлева, 2018: 3) у прозі Б. Грінченка.

Дослідниця М. Лаврусенко детально розглядає проблему голоду в оповіданні «Без хліба», зва-

жаючи на психоаналітичний контекст. Науковиця зауважує, що письменник «лише штрихово окреслює час подій, увага зосереджується на психології людини, котра позбавлена засобів для фізичного існування» (Лаврусенко, 2021: 100). Вивчення твору Б. Грінченка здійснено з урахуванням положень психоаналітичної та гуманістичної психології, зокрема ідей З. Фрейда, А. Маслоу, К. Лоренца й К. Рімана. На основі психоаналітичних ідей зображено боротьбу між інстинктом самозбереження й мораллю (Над-Я). Авторка статті підсумовує: «Б. Грінченко у своїй прозі запропонував багато цікавих психологічних портретів людей, які опинилися у скрутних життєвих обставинах» (Лаврусенко, 2021: 102).

Новий аспект у грінченкознавстві пропонує Н. Панова, зосереджуючись на суїцидальних мотивах, внутрішніх переживаннях, емоційному стані персонажа та причинах його трагічного вибору, щоправда, об'єктом психологічного аналізу є повість «На розпутьті», а не мала проза письменника (Панова, 2014: 1).

Тонке відтворення психічних станів персонажів є характерною рисою не лише оригінальних творів Б. Грінченка, а і його перекладацької діяльності. Зокрема, А. Хоптяр зауважує, що в оповіданні Е. Золя Б. Грінченко «детально відтворює сцену страждання дитини», влучно передаючи «особливу психологічну напругу» останніх абзаців (Хоптяр, 2012: 118), а в повісті В. Гюго – «сцену марева головного героя», «руйнування психіки», «демонструючи тонке відчуття зображеного у першотворі глибокого психологічного зламу людини (“що межує з божевільям”», яку засуджено до страти» (Хоптяр, 2012: 117). Дослідниця підсумовує, що «найважливішою ознакою як прозової, так і драматичної оригінальної творчості Б. Грінченка на зламі століть є все більше наростаючий внутрішній психологізм» (Хоптяр, 2012: 120).

У статті «Художній психологізм малої прози Б. Грінченка» Л. Мельниченко вказує на «зображення неврастенічного стану людей, вразливих, схильних до видінь» (Мельниченко, 2013: 3), наявність у творах митця мотивів «зневіри, самотності і втоми» (Мельниченко, 2013: 3), проте не розкриває обставин і деталей названих психоемоційних станів у персонажів.

Проблему підсвідомого у творах Б. Грінченка з урахуванням психоаналітичного методу дослідження частково розглянуто в розвідці С. Хронюк. Літературознавиця зазначає, що в прозі письменника поширеною є портретна характеристика, опис «міміки і жестів, мовних зворотів і манери розмови дійової особи» (Хронюк, 2019: 2). Завдяки

«різноманітним психологічним прийомам, митець розглядає динаміку характеру свого персонажа, пов'язаного з боротьбою настроїв та душевних поривів з однією метою – максимально сягнути у внутрішній світ людини» (Хронюк, 2019: 2).

Цікавою є праця О. Гальчук, яка дослідила художні моделі відчуження дитини в соціумі на матеріалі оповідань «Сама, зовсім сама» і «Дзвоник» Б. Грінченка. Авторка статті розглядає відчуження як наслідок втрати ідентичності героїнь-сиріт у травматичних ситуаціях – смерть матері (у Марисі з твору «Сама, зовсім сама») або психологічне знеособлення в сирітському домі (у Наталі з оповідання «Дзвоник»). Крізь призму психоаналітичного й екзистенційного підходів показано, що відчуження призводить до думок про самогубство як до форми втечі від ворожого світу. Зокрема головна героїня оповідання «Сама, зовсім сама» «способом позбутись надмірного тягаря відчуження обирає “возз'єднання” з покійною матір'ю» (Гальчук, 2023: 1). Дослідниця підсумовує, що названі оповідання – це «здійснені Грінченком художні психоаналітичні студії дитячих поведінкових характеристик у межових ситуаціях» (Гальчук, 2023: 6).

Професорка Ж. Колоїз у праці «Задля створення довершених художніх образів» аналізує використання епітетів для ілюстрації пейзажів і портретів у прозі Б. Грінченка. Особливу увагу приділено ролі епітетів в описах зовнішності персонажів – постави, рис обличчя, голосу, одягу тощо. Також «репрезентовано епітети, що супроводжують лексеми-соматизми (обличчя, голова, волосся, лоб, брови, очі, губи, борода тощо)» (Колоїз, 2014: 1) і що «найчастіше характеризують їх розмір, форму, колір, виражають стан, настрій, риси характеру людини, її інтелект, почуття» (Колоїз, 2014: 1). Ж. Колоїз дійшла висновку, що прозі митця притаманна «так звана сфокусована портретизація» (Колоїз, 2014: 1). Крім того, у творах Б. Грінченка однією зі стилістичних функцій епітета є прагматична (художній засіб «здійснює певний емоційний вплив на реципієнта») (Колоїз, 2014: 15). «Іноді епітети, що супроводжують лексеми обличчя, демонструють стан, настрій, риси характеру людини, її інтелект» (Колоїз, 2014: 10), – небезпідставно наголошує Ж. Колоїз. Важливою рисою динамічних портретів прозаїка став опис очей і погляду людини: «Про характер, почуття, настрій, стан свідчать атрибутивні поширювачі лексеми *погляд* (тихий, зважливий, запитливий, цікавий, понурий, холодний, стурбований, тупий, нерозумний)» (Колоїз, 2014: 14).

Внутрішній світ героїв окремих оповідань («Батько та дочка», «Олеся», «Украла», «Дзвоник»,

«Каторжна» та ін.) часто стає об'єктом літературознавчих студій. Скажімо, І. Андрікевич й О. Пойда аналізують особливості взаємостосунків батьків і дітей на матеріалі оповідання «Батько та дочка», якому притаманне «глибоке проникнення в духовний світ, виразна індивідуалізація» персонажів (Андрікевич, Пойда, 2006: 1). У розвідці подається короткий виклад сюжету, висвітлюється специфіка взаємин між батьком і донькою. Утім, автори зазначають, що «кульмінація психологічної напруженості сягає свого апогею у кінці твору. Письменник майстерно змалював емоційну схвилюваність і психологічний стан, в якому перебувала сирітка протягом п'яти днів» (Андрікевич, Пойда, 2006: 2). Прикметно, що А. Погрібний охарактеризував це оповідання як слабке, вважаючи, що воно «“висновується” не так від дійсності, як від певної культурницької ідеї» (Погрібний, 2009: 225).

Оповідання «Украла» доволі часто потрапляє в поле зору дослідників, які звертаються до вивчення внутрішнього світу Грінченкових героїв. Дехто з літературознавців обмежується лише узагальненням: «У творі “Украла” психологічно точно описується стан дівчинки, яка через постійне почуття голоду змушена була вкрасти у своєї подруги хліб» (Люлька, Тарасова, 2016: 66); «Глибиною проникнення у внутрішній світ дитини позначене оповідання "Украла" (1891), у якому йдеться про завжди голодну школярку, що взяла без дозволу шматок хліба в товаришки» (Матвієнко, 2024: 12). Частина критиків акцентує на конкретних художніх засобах, указуючи на відповідні мовні й композиційні прийоми. Так, одним з проявів тонкого психологізму в оповіданні «Украла» є антитеза, що виразно простежується в портреті, соціальному стані та поведінці під час конфлікту в класі («сміх Пріськи – душевні муки Олександри») (Євтушенко, 2012: 88). Ю. Ковбасенко, вивчаючи малу прозу письменника в педагогічному та художньо-естетичному вимірах, подає порівняльний аналіз образів головних героїнь зазначеного твору – Олександри та Пріськи. Насамперед йдеться про авторське зображення портрета й поведінки: «її біляве, все у веснянках обличчя було біле, як крейда» (двічі підкреслена блідість); «її нерозумні очі з сміху аж сходилися за ситими щоками» (двічі підкреслена ситість)» (Ковбасенко, 2019: 7). На думку Л. Мельниченко, в оповіданні «домінує монологічний тип художнього мислення, завдяки якому автор має можливість безпосередньо розкрити душу героя зсередини, показати його найпотаємніші думки, прагнення, збуджену фантазію (або дитячу уяву)» (Мельниченко, 2013: 5).

Неодноразово під час аналізу оповідання «Олеся» підкреслюється роль пейзажного зображення в розкритті психоемоційних станів персонажів. О. Вертій дійшов висновку, що «внутрішні стани, почуття, переживання у Б. Грінченка розгортаються в боротьбу мотивів, обґрунтування дій і вчинків героїв, оцінку цих дій і вчинків оповідачем» (Вертій, 2005: 388). С. Євтушенко вважає, що автор вдало послуговується портретною характеристикою й мовленням: «Скупі, але промовисті деталі портрета дозволили Б. Грінченку передати емоційний стан головної героїні оповідання “Олеся” у найтрагічніший момент її життя» (Євтушенко, 2012: 96); використовуючи невластиву пряму мову, автор, «підкресливши не випадковість прийнятого рішення та нібито об'єктивізуючи його» (Євтушенко, 2012: 98), виступає «стороннім спостерігачем складних душевних переживань дівчини» (Євтушенко, 2012: 98).

Оповідання «Дзвоник» і «Каторжна» є чи не найбільш досліджуваними творами в контексті психологічного аналізу малої прози митця: «Майстерність психолога, заявлену в оповіданні “Каторжна”, Борис Грінченко на повну силу проявив у соціально-психологічній студії “Дзвоник”» (Вашків, 2009: 8). Професорка О. Гальчук аналізує цей твір з погляду психологічної трансформації сироти Наталі, указуючи на поступове витіснення її особистості й формування нової ідентичності, що призводить до психоемоційної кризи та думок про самогубство (Гальчук, 2023: 4). С. Хронюк слушно підкреслює, що письменник моделює внутрішній світ героїні «Дзвоника» завдяки ретроспекції та художньому прийому сну, крім того, «Б. Грінченко наближає зображення до реалістичної новелістики й відтворює його крізь призму сприйняття дитини» (Хронюк, 2019: 103). У дисертації С. Євтушенко висловлює думку, що «Б. Грінченка справедливо вважають майстром розкриття дитячої психології» (Євтушенко, 2012: 88). Варто зауважити, що праця науковиці містить положення класичної психодинамічної теорії: «автор використав застарілу техніку психоаналізу (“конспектує” переживання головного персонажа, а не показує безпосередності їх плину), але вона не стала на заваді у відтворенні мікрокосмосу душі героїні» (Євтушенко, 2012: 88). У дослідженнях також відзначено введення в текст психологічно маркованої деталі – дзвоника, який виступає тригером, символом придушеної волі й нав'язливих станів: «Високий рівень проникнення у внутрішній світ персонажа досягається завдяки зображенню наскрізного елемента – дзвоника» (Євтушенко, 2012: 88); «Письменник описує катастрофічний

стан малої дитини, котра, маючи все потрібне для безжурного життя, готова втопитися, аби тільки не чути того дзвоника» (Євтушенко, 2012: 58). На думку А. Хоптяр, прозаїк звертався до натур-філософських концепцій А. Шопенгауера: «Протест героїні твору, маленької дівчинки Наталі, полягає у двобойі зі світом-тюрмою, із “життям без своєї волі, без надії”, який виражений у неодноразовій спробі самогубства» (Хоптяр, 2012: 54), і саме «шкільний дзвоник стає для дитини символом неволі та постійного пригнічення» (Хоптяр, 2012: 54).

У цілому дослідники відзначають, що в оповіданні «Дзвоник» митець влучно ілюструє внутрішній світ юних героїв: «відтворена психологія сироти, яка у сім'ї, замість любові, тепла та опіки, зазнала тяжких знущань» (Андрікевич, Пойда, 2006: 2); «Борис Грінченко особливо тонко вловлює і відтворює психологічний стан дитини, малює дитячу розпуку у найвідчайдушніших вчинках» (Вашків, 2009: 8). Тож у цьому творі поєднано комплекс «соціологічного, психологічного і етичного аспектів людського життя» (Вашків, 2009: 7).

Н. Коломієць дійшла висновку, що «у художньому світі оповідання “Каторжна” домінує відчуття психологічної замкненості, відчуженості, озлобленості на родину й оточення, з одного боку, і антигуманність, немилосердя, байдужість, з іншого» (Коломієць, Яременко, 2012: 4). О. Бурко здійснила узагальнений аналіз причин психологічної та емоційної кризи головної героїні цього твору – Докії, спираючись на ідеї психологів і філософів-екзистенціалістів. Дослідниця приділила особливу увагу таким поняттям, як смерть, самотність і тривога, розглянувши загальні філософські концепції К. Г. Юнга, К. Ясперса, Ж.-П. Сартра та С. К'єркегора (Бурко, 2012). За С. Хронюк, «прозаїк тонко спостеріг нестерпний

душевний біль головної героїні та акцентував на глибині психологічного напруження її стану» (Хронюк, 2019: 5), а отже, «читач починає сприймати твір не з побутової точки зору, а з психологічної» (Хронюк, 2019: 5).

Серед засобів психологізації, на думку науковців, у малій прозі переважають портретна характеристика й невластива пряма мова (подібні спостереження перегукуються з висновками в контексті аналізу оповідання «Олеся»): письменник «використовував іманентні властивості невластивої прямої мови» (Євтушенко, 2012: 98), що дозволило «майстерно передати різноманітні психологічні стани персонажів (міркування героїні у “Каторжній”» (Євтушенко, 2012: 98).

На жаль, низка творів Б. Грінченка («Зустріч», «Утікачка», «Палії», «Чудова дівчина», «З заздрощів» та ін.) і досі залишається поза увагою критиків, проте є перспективною для літературознавчого аналізу, зокрема й щодо вивчення психологізму в них.

Висновки. Таким чином, аналіз науково-теоретичної літератури, присвяченої малій прозі Бориса Грінченка, засвідчив, що дослідники зосереджені переважно на соціально-педагогічних, культурно-просвітницьких і етнографічних аспектах його доробку. Водночас психологічний вимір прози автора висвітлено вибірково та фрагментарно. Найчастіше увагу привертають портретна характеристика, мовлення персонажів, психоемоційна напруга й травматичний досвід дітей. Попри численні згадки про наявність психологізму, ґрунтовного осмислення художніх прийомів психологізації здебільшого бракує. Досі актуальним залишається комплексне вивчення внутрішнього світу Грінченкового персонажа. Особливо помітною є недостатня увага до маловідомих або недостатньо оповідань, які містять значний потенціал для психологічного аналізу, однак не потрапляють у фокус сучасного літературознавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрікевич І., Пойда О. Особливості психологізму проблеми взаємин батьків і дітей у малій прозі Бориса Грінченка. *Філологічні студії: збірник наукових статей*. Вінниця. 2006. С. 239–242. URL : <https://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/15480?show=full> (дата звернення: 18.09.2025).
2. Бикова Л. Образ учителя у творчості Бориса Грінченка. *Проблеми сучасного підручника середньої і вищої школи*. Донецьк. 2007. Випуск 4. С. 59–66. URL: <http://www.experts.in.ua/baza/doc/download/pidruchnyk.pdf#page=59> (дата звернення: 28.11.2025).
3. Бодик О. Проблематика оповідання «Екзамен» Б. Д. Грінченка як відбиття педагогічних поглядів письменника. *Бібліотека методичних матеріалів*. Всеосвіта. 2019. 4 с. URL : <https://vseosvita.ua/library/problematika-opovidanna-ekzamen-bd-grinchenka-ak-vidbitta-pedagogicnih-pogladiv-pismennika-128965.html> (дата звернення: 20.10.2025).
4. Бурко О. Заповіт Бориса Грінченка (технологія вивчення оповідання «Каторжна» в старшій школі). *Борис Грінченко – відомий і невідомий: матеріали щорічних Грінченківських читань*. Київ. 2012. С.160–168. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2442/1/O_Burko_konf_NDL%20gr.pdf (дата звернення: 22.11.2025).
5. Вашків А., Вашків Л. Творчий портрет Бориса Грінченка. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія : Література : збірник наукових праць з нагоди 60-річчя доктора філолог. наук, професора Миколи Ткачука / за ред. Поплавської Н. М.* Тернопіль : ТНПУ, 2009. С. 78–87. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Vashkiv_Anastasiia/Tvorchyi_portret_Borysa_Hrinchenka.pdf (дата звернення: 18.09.2025).

6. Вергій О. Народні джерела національної самобутності української літератури 70–90-х років XIX століття. Суми : Собор. 2005. 447 с.
7. Вірченко Т., Козлов Р. Непокірний. Грані долі : монографія. Київ : Київський університет імені Б. Грінченка. 2023. 372 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47925/2/Virchenko_Kozlov_Grani_doli_Monograf.pdf (дата звернення: 18.11.2025).
8. Вовк О. Концепція української дитячої літератури в естетичній системі Бориса Грінченка. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Філологія. 2022. Вип. 56. С. 179–182. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvmgu_filol_2022_56_41.pdf (дата звернення: 18.11.2025).
9. Гаєвська Л. Б. Грінченко і художня еволюція української прози. *Інтернет-видання «Експеримент»*. 2018. URL : <https://md-eksperiment.org/ru/post/20180916-b-grinchenko-i-hudozhnya-evolyuciya-ukrayinskoji-prozi> (дата звернення: 18.11.2025).
10. Гальчук О. Художні моделі відчуження в дитячих оповіданнях Бориса Грінченка : текст і контекст. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 31. С. 200–206. URL : <http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/31/34.pdf> (дата звернення: 18.11.2025).
11. Євтушенко С. Тема інтелігенції в прозових та поетичних творах Б. Грінченка. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (VI Грінченківські читання)*. Київ. 2014. С. 89–96. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4810/1/S_Yevtushenko_1_14_konf_GI.pdf (дата звернення: 18.11.2025).
12. Євтушенко С. Творчість Бориса Грінченка в контексті європейської літератури кінця XIX – початку XX століть: дисертація. Київ. 2012. 221 с. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Yevtushenko_Svitlana/Tvorchist_Borysa_Hrinchenka_v_konteksti_ievropeiskoi_literatury_kintsia_KhIKh_-_pochatku_KhKh_st.pdf (дата звернення: 18.11.2025).
13. Євтушенко С. Робітнича тематика у творчості Бориса Грінченка. *Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки : матер. II щорічної Всеукр. наук.-практ. конф.* Київ. 2013. С. 306–311. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2154/1/S_Yevtushenko_konf_GI.pdf (дата звернення: 18.11.2025).
14. Єременко О. Громадянське самоусвідомлення митця як мотивація творчості : Борис Грінченко у літературному процесі. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія : Філологічні науки. 2015. Вип. 8. С. 118–126. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/nzbdpufn_2015_8_17.pdf (дата звернення: 18.10.2025).
15. Ірха У., Коломієць Н. Художнє вираження соціально-психологічних аспектів особистості в романі Панаса Мирного та Івана Білика «Хіба ревуть воли, як ясла повні?». *II Міжнародна студентська наукова конференція «Концепт науки XXI : стратегії, методи та наукові інструменти»*. Черкаси. 2022. С. 250–252. URL : <https://archive.liga.science/index.php/conference-proceedings/article/view/145/144> (дата звернення: 18.09.2025).
16. Кобижча Н. Культурницька діяльність Бориса Грінченка : світоглядний аспект. Монографія. Київ. 2017. 204 с. URL: https://lib.knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2017/03/kobuzhcha_boris-grinchenko.pdf (дата звернення: 18.09.2025).
17. Ковбасенко Ю. Мала проза Бориса Грінченка у педагогічному та художньо-естетичному вимірах. *Грінченківські етюди*. Київ. 2019. С. 168–173. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/27566/1/Y_Kovbasenko_GE_2019_IF.pdf (дата звернення: 18.09.2025).
18. Колоїз Ж. Задля створення довершених художніх образів. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2014. Вип. 10. С. 189–204. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/PhSt_2014_10_28.pdf (дата звернення: 19.09.2025).
19. Коломієць Н. Своєрідність художнього вираження соціально-психологічних аспектів особистості в поезії та малій прозі Б. Д. Грінченка. *Вісник запорізького державного університету*. 2000. № 1. С. 3–8.
20. Коломієць Н., Яременко Н. Проблема внутрішньої та соціальної ізольованості особистості у творчому доробку Б. Д. Грінченка. *Науковий вісник КНУ : збірний наукових праць*. 2012. Вип. 8. С. 188–194. URL: <https://orcid.org/0000-0001-5455-2538> (дата звернення: 18.09.2025).
21. Лаврусенко М. Проблема голоду в оповіданнях Бориса Грінченка «Без хліба» й Володимира Винниченка «Голод» : психоаналітичний контекст. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 39. Том 2. С. 100–105. URL : https://www.apfn-journal.in.ua/archive/39_2021/part_2/39-2_2021.pdf#page=100 (дата звернення: 18.11.2025).
22. Левчик Н. Творчий шлях Бориса Грінченка. *Слово і час*. 2018. № 12. С. 54–65. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/sich_2018_12_7.pdf (дата звернення: 18.11.2025).
23. Люлька В., Тарасова Н. Повість В. Г. Короленка «Діти підземелля» та оповідання Б. Д. Грінченка «Грицько» й «Украла» : порівняльний аспект. *Філологічні науки*. 2016. Вип. 22. С. 62–69. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Fil_Nauk_2016_22_9.pdf (дата звернення: 18.11.2025).
24. Матвієнко О. Борис Грінченко : 99 фактів життя і творчості. Ілюстрована енциклопедія. Київ : Київський столичний університет імені Б. Грінченка. 2024. 104 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/51814/1/Grinchenko_99.pdf (дата звернення: 15.09.2025).
25. Мельниченко Л. Художній психологізм малої прози Б. Грінченка. *Літературознавчі студії*. 2013. Вип. 37 (2). С. 56–62. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Lits_2013_37%282%29_11.pdf (дата звернення: 18.11.2025).

26. Михайленко А. Особливості оповідної манери оповідань Бориса Грінченка. *International Electronic Scientific Journal "Science Online"*. 2019. № 6. 7 с. URL: <https://nauka-online.com/en/publications/philology/2019/6/osoblivosti-opovidnoyi-maneri-opovidan-borisa-grinchenka/> (дата звернення: 18.11.2025).
27. Нечаюк Л. Художнє моделювання проблеми української інтелігенції другої половини XIX ст. в повістях Б. Грінченка. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Філологія. 2016. Вип. 22. С. 21–24. URL : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvmgu_filol_2016_22_8.pdf (дата звернення: 18.11.2025).
28. Охріменко О. Утвердження милосердя, доброти в оповіданнях Бориса Грінченка «Украла». *Українська література в загальноосвітній школі*. 2014. № 2. С. 32–34. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=Ulvzsh_2014_2_13 (дата звернення: 18.11.2025).
29. Панова Н. Внутрішній конфлікт героя як причина самогубства (Б. Грінченко «На розпутьті»). *Наукові записки національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологічна. 2014. Випуск 47. С. 121–124. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nznuoaf_2014_47_32.pdf (дата звернення: 18.11.2025).
30. Порпібний А. Поклик дужого чину : статті. Портрети. Силуети. Наближення. Публіцистика. Київ. 2009. 680 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000018986> (дата звернення: 18.11.2025).
31. Сиротенко В. Осереддя ангела чи диявола : дискурс міста у творах М. Старицького та Б. Грінченка. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Філологічні науки. 2013. № 2 (1). С. 68–76. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vluf_2013_2%281%29_14.pdf (дата звернення: 15.09.2025).
32. Столяр Г. Образ вчителя в оповіданнях Бориса Грінченка «Украла» та «Дзвоник». *Збірник тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету*. Бердянськ. 2019. Том 2. Філологічні науки. С. 163–165. URL : <https://old.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2019/05/%D0%A4%D1%96%D0%BB%D0%BE%D0%B%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%96-%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B8-2019.pdf#page=163> (дата звернення: 18.10.2025).
33. Хоптяр А. Перекладацька діяльність Бориса Грінченка та її роль в українському літературному процесі кінця XIX – початку XX ст.: дисертація. Івано-Франківськ. 2012. 240 с. URL : https://chtyvo.org.ua/authors/Khoptiar_Alla/Perekladatska-diialnist-Borysa-Hrinchenka-ta-ii-rol-v-ukrainskomu-literaturnomu-protsesi-kintsia-KhI/ (дата звернення: 18.10.2025).
34. Хронюк С. Психологізація як один із засобів художньої реалізації у малій прозі Бориса Грінченка та Стефана Ковалів. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 2019. Вип. 11. С. 99–106. URL : <https://enpuirb.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0f22fb61-e6f3-4db6-9f81-9fde30120ba1/content> (дата звернення: 18.09.2025).
35. Художня деталь в оповіданнях Бориса Грінченка : курсова робота. 2012. URL : <http://7000.kiev.ua/?s=card/16758> (дата звернення: 10.09.2024).
36. Шинальська І. Українська інтелігенція в повістях Бориса Грінченка. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Філологічні науки. 2012. Вип. 31. С. 377–378. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Npkpnu_fil_2012_31_108.pdf (дата звернення: 18.09.2025).
37. Яковлева І. Невідомі художні твори Бориса та Насті Грінченків : поколінна еволюція ідіостилів батька та дочки. *Синopsis : текст, контекст, медіа*. 2017. № 4 (20). С. 39–46. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/50106/1/I_Yakovleva_Synopsis_4_20_2017.pdf (дата звернення: 18.11.2025).
38. Яковлева І. «Сестриця Галя» Б. Грінченка та «Семен» А. Платонова : спроба типологічного зіставлення гендерної психології персонажів. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. 2018. № 37. С. 148–155. URL : <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/30428/1/13011-33857-1-SM.pdf> (дата звернення: 16.11.2025).

REFERENCES

1. Andrikevych, I., & Poida, O. (2006). Osoblyvosti psykholo-hizmu problemy vzaiemyn bat'kiv i ditei u malyi prozi Borysa Hrinchenka. [Features of the psychology of parent-child relations in the short prose of Borys Hrinchenko]. *Filolohichni studii: zbirnyk naukovykh statei*. Vinnytsia. pp. 239–242. [in Ukrainian]. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/15480?show=full>.
2. Bykova, L. (2007). Obraz uchytelia u tvorchosti Borysa Hrinchenka. [The image of the teacher in the works of Borys Hrinchenko]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka serednoi i vyshchoi shkoly*, Issue 4. Donetsk. pp. 59–66. [in Ukrainian]. URL: <http://www.experts.in.ua/baza/doc/download/pidruchnyk.pdf#page=59>.
3. Bodyk, O. (2019). Problematyka opovidannia "Ekzamen" B. D. Hrinchenka yak vidbytta pedagogichnykh pohliadiv pysmennyka. [Issues of B. Hrinchenko's short story "The Exam" as a reflection of the writer's pedagogical views]. *Biblioteka metodychnykh materialiv. Vseosvita*. 4 pp. [in Ukrainian]. URL: <https://vseosvita.ua/library/problematika-opovidanna-ekzamen-bd-grinchenka-ak-vidbitta-pedagogicnih-pogladiv-pismennika-128965.html>.
4. Burko, O. (2012). Zapovit Borysa Hrinchenka (tekhnolohiia vyvchennia opovidannia "Katorzhna" v starshii shkoli). [Borys Hrinchenko's "Will": A method of teaching the short story "The Convict Girl" in high school]. In Borys Hrinchenko – vidomyi i nevidomyi: Proceedings of the annual Hrinchenko Readings. Kyiv. pp. 160–168. [in Ukrainian]. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2442/1/O_Burko_konf_NDL%20gr.pdf.
5. Vashkiv, A., & Vashkiv, L. (2009). Tvorchyi portret Borysa Hrinchenka. [A creative portrait of Borys Hrinchenko]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni V. Hnatiuka*. Serii: Literatura. Ternopil:

- TNPU. pp. 78–87. [in Ukrainian]. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Vashkiv_Anastasiia/Tvorchy_portret_Borysa_Hrinchenka.pdf.
6. Vertii, O. (2005). Narodni dzherela natsionalnoi samobutnosti ukrainskoi literatury 70–90-kh rokiv XIX stolittia. [Folk sources of national identity in Ukrainian literature of the 1870s–1890s]. Sumy: Sobor. 447 pp. [in Ukrainian].
7. Virchenko, T., & Kozlov, R. (2023). Nepokirnyi. Hrani doli: monohrafiia. [The Rebellious One. Facets of Fate: A monograph]. Kyiv: Borys Hrinchenko University. 372 pp. [in Ukrainian]. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47925/2/Virchenko_Kozlov_Grani_doli_Monograf.pdf.
8. Vovk, O. (2022). Kontsepsiia ukrainskoi dytiachoi literatury v estetychnii systemi Borysa Hrinchenka. [The concept of Ukrainian children's literature in Borys Hrinchenko's aesthetic system]. Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Filolohiia, Issue 56. Odesa. pp. 179–182. [in Ukrainian]. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?...PDF/Nvmgu_filol_2022_56_41.pdf.
9. Haievska, L. B. (2018). Hrinchenko i khudozhnia evoliutsiia ukrainskoi prozy. [Hrinchenko and the artistic evolution of Ukrainian prose]. Internet journal “Eksperiment”. [in Ukrainian]. URL: <https://md-eksperiment.org/ru/post/20180916-b-grinchenko-i-hudozhnia-evoliutsiia-ukrayinskoyi-prozi>.
10. Halchuk, O. (2023). Khudozhni modeli vidchuzhennia v dytiachykh opovidanniakh Borysa Hrinchenka: tekst i kontekst. [Artistic models of alienation in Borys Hrinchenko's children's stories: text and context]. Zakarpatski filolohichni studii, Issue 31. Uzhhorod. pp. 200–206. [in Ukrainian]. URL: <http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/31/34.pdf>.
11. Yevtushenko, S. (2014). Tema intelihentsii v prozovykh ta poetychnykh tvorakh B. Hrinchenka. [The theme of the intelligentsia in B. Hrinchenko's prose and poetry]. In Proceedings of the All-Ukrainian Scientific Conference (VI Hrinchenko Readings). Kyiv. pp. 89–96. [in Ukrainian]. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4810/1/S_Yevtushenko_1_14_konf_GL.pdf.
12. Yevtushenko, S. (2012). Tvorchist Borysa Hrinchenka v konteksti yevropeiskoi literatury kintsia XIX — pochatku XX st. [The works of Borys Hrinchenko in the context of European literature of the late 19th – early 20th centuries]. Dissertation. Kyiv. 221 pp. [in Ukrainian]. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Yevtushenko_Svitlana/...
13. Yevtushenko, S. (2013). Robitnycha tematyka u tvorchosti Borysa Hrinchenka. [Working-class themes in the works of Borys Hrinchenko]. Doslidzhennia molodykh uchenykh... Kyiv. pp. 306–311. [in Ukrainian]. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2154/1/S_Yevtushenko_konf_GL.pdf.
14. Yermenko, O. (2015). Hromadianske samousvidomlennia myttsia yak motyvatsiia tvorchosti: Borys Hrinchenko u literaturnomu protsesi. [Civic self-awareness of the artist as creative motivation: Borys Hrinchenko in the literary process]. Naukovi zapysky Berdianskoho..., Issue 8. Berdyansk. pp. 118–126. [in Ukrainian]. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/...nzbdpufn_2015_8_17.pdf.
15. Irkha, U., & Kolomiiets, N. (2022). Khudozhnie vyrazhennia sotsialno-psykholohichnykh aspektiv osobystosti... [Artistic expression of socio-psychological aspects of personality...]. In II International Student Scientific Conference “Concept of Science XXI...”. Cherkasy. pp. 250–252. [in Ukrainian]. URL: <https://archive.liga.science/index.php/conference-proceedings/article/view/145/144>.
16. Kobyzhcha, N. (2017). Kulturnytska diialnist Borysa Hrinchenka: svitohliadnyi aspekt. [Borys Hrinchenko's cultural activity: a worldview aspect]. Monograph. Kyiv. 204 pp. [in Ukrainian]. URL: https://lib.knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2017/03/kobuzhcha_boris-grinchenko.pdf.
17. Kovbasenko, Yu. (2019). Mala proza Borysa Hrinchenka u pedahohichnomu ta khudozhno-estetychnomu vymirakh. [Borys Hrinchenko's short prose in pedagogical and aesthetic dimensions]. Hrinchenkivski etudy. Kyiv. pp. 168–173. [in Ukrainian]. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/27566/1/Y_Kovbasenko_GE_2019_IF.pdf.
18. Koloiz, Zh. (2014). Zadia stvorennia dovershenykh khudozhnykh obraziv. [Toward creating perfect artistic images]. Naukovyi visnyk Kryvorizkoho..., Issue 10. Kryvyi Rih. pp. 189–204. [in Ukrainian]. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/...PhSt_2014_10_28.pdf.
19. Kolomiiets, N. (2000). Svoieridnist khudozhnogo vyrazhennia... [Specificity of artistic expression in B. Hrinchenko's poetry and short prose]. Visnyk Zaporizkoho derzhavnoho universytetu, No. 1. Zaporizhzhia. pp. 3–8. [in Ukrainian].
20. Kolomiiets, N., & Yermenko, N. (2012). Problema vnutrishnoi ta sotsialnoi izolovanosti... [The problem of inner and social isolation in B. Hrinchenko's works]. Naukovyi visnyk KNU, Issue 8. Kryvyi Rih. pp. 188–194. [in Ukrainian]. URL: <https://orcid.org/0000-0001-5455-2538>.
21. Lavrusenko, M. (2021). Problema holodu... [The problem of hunger in the stories by Hrinchenko and Vynnychenko: a psychoanalytic context]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk, Issue 39(2). Drohobych. pp. 100–105. [in Ukrainian]. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/...39-2_2021.pdf#page=100.
22. Levchuk, N. (2018). Tvorchy shliakh Borysa Hrinchenka. [The creative path of Borys Hrinchenko]. Slovo i chas, No. 12. Kyiv. pp. 54–65. [in Ukrainian]. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/...sich_2018_12_7.pdf.
23. Liulka, V., & Tarasova, N. (2016). Povist V. H. Korolenka... ta opovidannia B. Hrinchenka... [Korolenko's “Children of the Underground” and Hrinchenko's stories: a comparative aspect]. Filolohichni nauky. Poltava. pp. 62–69. [in Ukrainian]. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/...Fil_Nauk_2016_22_9.pdf.
24. Matviienko, O. (2024). Borys Hrinchenko: 99 faktiv zhyttia i tvorchosti. [Borys Hrinchenko: 99 facts of life and work]. Illustrated encyclopedia. Kyiv: B. Hrinchenko University. 104 pp. [in Ukrainian]. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/51814/1/Grinchenko_99.pdf.
25. Melnychenko, L. (2013). Khudozhnii psykholohizm maloi prozy B. Hrinchenka. [Artistic psychologism in B. Hrinchenko's short prose]. Literaturoznachni studii, Issue 37(2). Kyiv. pp. 56–62. [in Ukrainian]. URL: [http://irbis-nbuv.gov.ua/...Lits_2013_37\(2\)_11.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/...Lits_2013_37(2)_11.pdf).

26. Mykhailenko, A. (2019). Osoblyvosti opovidnoi manery... [Features of narrative style in Borys Hrinchenko's short stories]. Science Online, No. 6. 7 pp. [in Ukrainian]. URL: <https://nauka-online.com/...osoblyvosti-opovidnoyi-maneri-opovidan-borisa-grinchenka/>.
27. Nechaiuk, L. (2016). Khudozhnie modeliuvannia problemy ukrainskoi intelihtentsii... [Artistic modeling of the Ukrainian intelligentsia in Hrinchenko's novellas]. Naukovyi visnyk MHU. Seria: Filolohiia, Issue 22. Odesa. pp. 21–24. [in Ukrainian]. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/...Nvmgu_filol_2016_22_8.pdf.
28. Okhrimenko, O. (2014). Utverdzhennia myloserdia... v opovidanni "Ukrala". [Affirmation of mercy and kindness in Hrinchenko's story "She Stole"]. Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli, No. 2. Kyiv. pp. 32–34. [in Ukrainian]. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?...Ulvzsh_2014_2_13.
29. Panova, N. (2014). Vnutrishnii konflikt heroia yak prychyna samohubstva... [The inner conflict of the hero as a cause of suicide in Hrinchenko's "At the Crossroads"]. Naukovi zapysky NU Ostrozka akademiia, Issue 47. Ostroh. pp. 121–124. [in Ukrainian]. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/...Nznuoaf_2014_47_32.pdf.
30. Pohribnyi, A. (2009). Poklyk duzhoho chynu: statyi, portrety, syluety... [The Call of Strong Action: Articles, portraits, silhouettes, essays]. Kyiv. 680 pp. [in Ukrainian]. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000018986>.
31. Syrotenko, V. (2013). Osereddia anghela chy diavola... [Centers of the angel or devil: the discourse of the city in Starytskyi's and Hrinchenko's works]. Visnyk LNU im. T. Shevchenka, No. 2(1). Luhansk. pp. 68–76. [in Ukrainian]. URL: [http://irbis-nbuv.gov.ua/...vluf_2013_2\(1\)_14.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/...vluf_2013_2(1)_14.pdf).
32. Stoliar, H. (2019). Obraz vchytelia v opovidanniakh "Ukrala" ta "Dzvonyk". [The image of the teacher in Hrinchenko's stories "She Stole" and "The Bell"]. Zbirnyk tez naukovykh dopovidei BDPU, Vol. 2. Berdyansk. pp. 163–165. [in Ukrainian]. URL: <https://old.bdpu.org.ua/...#page=163>.
33. Khoptiar, A. (2012). Perekladatska diialnist Borysa Hrinchenka ta yii rol... [Borys Hrinchenko's translation activity and its role in the Ukrainian literary process]. Dissertation. Ivano-Frankivsk. 240 pp. [in Ukrainian]. URL: https://chtyvo.org.ua/...Perekladatska_diialnist_Borysa_Hrinchenka.
34. Khroniuk, S. (2019). Psykholohizatsiia yak zasib khudozhnoi realizatsii... [Psychologization as an artistic device in the short prose of Hrinchenko and Kovaliv]. Naukovyi chasopys NPU, Issue 11. Kyiv. pp. 99–106. [in Ukrainian]. URL: <https://enpuirb.edu.ua/.../content>.
35. Khudozhnia detal v opovidanniakh Borysa Hrinchenka. (2012). [Artistic detail in Hrinchenko's short stories]. Coursework. [in Ukrainian]. URL: <http://7000.kiev.ua/?s=card/16758>.
36. Shynalska, I. (2012). Ukrainska intelihtentsiia v povistiakh Borysa Hrinchenka. [The Ukrainian intelligentsia in Hrinchenko's novellas]. Naukovi pratsi K-PNU, Issue 31. Kamianets-Podilskyi. pp. 377–378. [in Ukrainian]. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/...Npkpnu_fil_2012_31_108.pdf.
37. Yakovleva, I. (2017). Nevidomi khudozhni tvory Borysa ta Nasti Hrinchenkiv... [Unknown artistic works by Borys and Nastia Hrinchenko: generational evolution of their idiolects]. Synopsis, No. 4(20). Kyiv. pp. 39–46. [in Ukrainian]. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/50106/1/I_Yakovleva_Synopsis_4_20_2017.pdf.
38. Yakovleva, I. (2018). "Sistrytsia Halia" B. Hrinchenka ta "Semen" A. Platonova... [Hrinchenko's "Sister Halia" and Platonov's "Semen": a typological comparison of gender psychology]. Humanitarna osvita v tekhnichnykh VNZ, No. 37. Kyiv. pp. 148–155. [in Ukrainian]. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/30428/1/13011-33857-1-SM.pdf>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 27.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 10.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025